List 24. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 11. junija 1890.

Obseg: O varstvu konj. — Kmetijska in gozdarska razstava na Dunaji. — Kdaj naj se kobile rabijo za pleme? — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O varstvu konj.

V obče je znano, kako je dobro, ako je med konjsko vprežno napravo vdejanega kaj prožnega, da je konju moči mirno potegniti tovor. V ta namen služijo posebne priprave, ki konje varujejo, zlasti kadar nategujejo, na pr. pri vlačilu (geplji). Tako nategovanje pa škoduje tudi strojem in dela dosti škode.

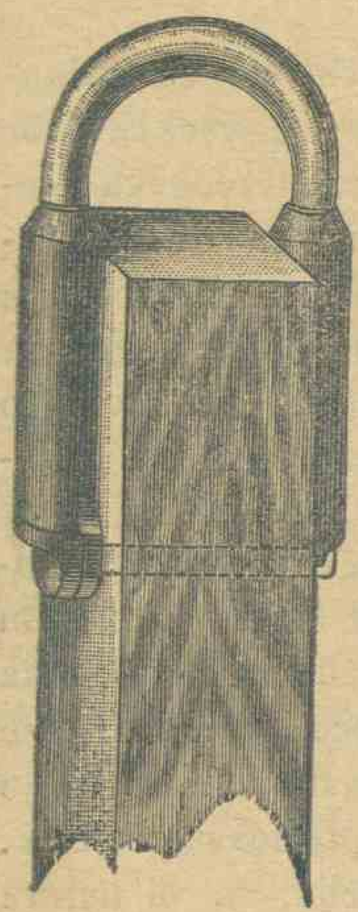

Podoba 1.

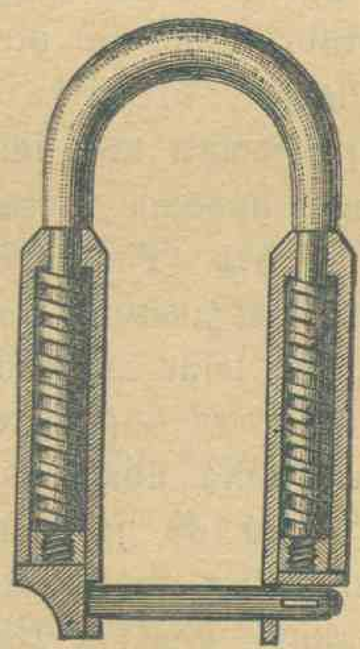

Podoba 2.

Podoba 1. in 2. kažeta tako pripravo, zlasti za pluge. Konci drevesa so puše, v katere je vtakneno upogneno železo. V pušah so krepkevzmeti, katere se vsled vlaka skupaj stisnejo. Ako konj preneha vleči, raztegnejo se zopet te cevi. Vprežena živina stisne toraj takrat, kadar hipoma potegne, najprvo vzmeti skupaj, vsled česar se sunki ne pojavljajo. Take naprave so sicer izumili v Ameriki ter jih pri nas nihče ne izdeluje, a mi menimo, da se prav lahko dado ponarediti ter za razne namene prirediti.

„Der Prakt. Landwirth.“

Kmetijska in gozdarska razstava na Dunaji.

V sredo 14. t. m. je velikansko to razstavo slovesno otvoril premilostivi cesar sam. Bila je slavnost, kakeršne Dunaj uže mnogo let ni videl, kajti zastopana je bila cela širna Avstrija. Prišlo je vse, kar je s kmetijstvom in z gozdarstvom količkaj v zvezi, prišli so vsi doma bivajoči člani cesarske hiše, državni poslanci, plemstvo itd. Tudi naša dežela je bila častno zastopana. Videli smo državne poslance gg. deželnega glavarja viteza Poklukarja, dr. Ferjančiča, kanonika Kluna, barona Schwegla, barona Taufererja itd. C. kr. kmetijsko družbo kranjsko sta zastopala predsednik ces. svetnik gosp. Ivan Murnik ter tajnik G. Pirc, ribiško društvo kranjsko predsednik g. dr. Vok in izmed kranjskih razstavljavcev sta bila navzočna gospod Kosler ml. in V. Rohrmann iz Ljubljane.

Točno ob 11. uri je prispel na slavnostni prostor v rotundi presv. cesar, čigar prihod je naznanjala godba, svirajoč cesarsko pesem. Predsednik glavnega odbora za razstavo, knez Colloredo-Mannsfeld, je tako le ogovoril presv. cesarja: „Vaše Veličanstvo! Od leta 1866 ni bilo na Dunaji kmetijske razstave. Meneč, da je kmetijstvo in gozdarstvo podloga državnemu blagostanju, ukrenila je kmetijska družba dunajska povabiti vse kmetovalce in gozdarje cele države, da bi se razvidelo, koliko so napredovali, in ali se morejo meriti z inozemstvom, ter da bi se pokazalo, v katerih strokah nadkriljujejo inozemsko kmetijstvo in v katerih strokah ga še ne dosegajo. Pred vsem izrekamo najtoplejšo zahvalo za milost, s katero je Vaše Veličanstvo blagoizvolilo prevzeti pokroviteljstvo te razstave, ter prosimo, da jo Vaše Veličanstvo otvori, kar naj nam spričuje, da Vaše Veličanstvo naše početje odobrava in podpira.“

S krepkim glasom prebral je potem presv. cesar odgovor: „Z veseljem sem vzel kmetijsko in gozdarsko

K. ZEITUNGS-STEMPEL

rastavo, katero je priredila kmetijska družba na Dunaji pod svoje posebno pokroviteljstvo. Prepričan sem, da razstava dokaže veliki napredek kmetijstva v zadnjih desetletjih. Uspehi te razstave naj pa bodo tudi izpodbudek za bodoča dela in napore. S to željo otvarjam kmetijsko in gozdarsko razstavo."

Zbrano odlično občinstvo pozdravilo je ta odgovor z burnim odobravanjem. Presv. cesar je na to nagovoril nekatere odlične osebe ter člane razstavnega odbora ter si potem ogledal razstavo. Najprvo je šel v ogrski oddelek, potem pa si je ogledal francoski, laški in švedski paviljon in vzlic mrzlemu in deževnemu vremenu obiskal še paviljon sladornega ter domačega obrta. V kranjskem oddelku za domači obrt počastil je z nagovorom presv. cesar našega predsednika gosp. cesarskega svetnika Ivana Murnika ter se zlasti zanimal za sitarski obrt.

O razstavi sami bodemo še večkrat in to natančno pisali, kajti toliko je zanimiva, da moramo nekoliko o njej poročati tudi onim našim bralcem, ki si je ne morejo ogledati. Zelo pa priporočamo vsakemu, ki le količkaj vzmore potovati na Dunaj, naj gre sedaj, ker videl bode velezanimive in poučne reči. O potovanju na Dunaj hočemo pozneje podati nekatera razjasnila, ter le še omenjamo, da traja razstava do 15. oktobra.

Ne moremo si pa kaj, da ne bi uže o tem listu omenjali kranjskega oddelka v tej izložbi. Vsled velikodušne podpore vis. deželnega zbora in našega mecena č. gosp. Gorupa na Reki, vzmogla je naša družba postaviti poseben paviljon ter se tako odlično udeležiti te velikanske razstave. Paviljon stoji na jako priličnem mestu, in mora mimo njega vsak, ki se pripelje s konjsko železnico v razstavo. Paviljona samega ne bodemo popisovali, ker i tako priobčimo kmalu njegovo podobo, omenjamo le, kaj je v njem razstavljeno in kedo je razstavil. Kmetijska družba sama je priredila zbirko semen od kranjskih žit, sočivja itd. Dalje je družba razstavila knjige iz svoje zaloge, modele, izdelke podkovske šole, slike kmetijskih stavb na Kranjskem itd. Po oficijalno razvrščenih skupinah so dalje v našem paviljonu razstavili bratje Koslerjevi pivo. P. Majdič v Mengiši mlinarske izdelke, Fran Kotnik na Vrdu parkete, grof Kotulinski gozdne pridelke, A. Malli v Beli Peči lesno volno, M. Pakič v Ljubljani in M. Pakiž v Ribnici suho robo, Iv. Kosler v Ljubljani strugarske in šotne izdelke pa šoto, E. Stampfl v Ljubljani finejšo suho robo, grof Lanthierijevo oskrbništvo razna vina, M. Ambrožič v Mojstrani čebelarsko orodje in umetelno satovje, dr. Ig. Namorš na Jesenicah n/S. posušeno sadje, R. pl. Obrazcay sadno žganje, A. Druškovič v Ljubljani kranjsko kmetijsko orodje, A. Samassa v Ljubljani stroje za vinarstvo in sadjarstvo, Pr. Hudovernik v Ljubljani izdelke sitarskega domačega obrta, C. Lapaine v Idriji izdelke čipkarskega domačega obrta, Ant. Krisper v Ljubljani izdelke domačega obrta (slamnike, ščeti, glavnike, česala itd.), M. Pirc v Kranji izdelke tkalskega domačega obrta, Fr. Ks. Souvan domače sukno, kmetijska šola v Grmu podobe in načrte, V. Ribnikar v Dol. Logatci plastičen načrt šolskega vrta v Dol. Logatci ter izdelke učencev iz šole za deška ročna dela, P. Radics v Ljubljani pregled za zgodovino kmetijstva na Kranjskem važnih dogodkov.

V eni prihodnjih številk hočemo pričeti popisovati razstavo samo.

Kdaj naj se kobile rabijo za pleme?

V desetem poročilu saksonskim konjerejcem daje deželni konjar Graf Münster saksonskim konjerejcem sledeča navodila, katera sporočamo čitateljem svojim, ker jim utegnejo koristiti.

Iz podrobnih seznamov, katere vodi deželni konjarski urad o plemenitvi kobil, da se konštatovati, da je odstotek žrebet tem ugodnejši, čim pravilneje se kobile rabijo za pleme. Tako kaže seznam, da je 1878. l. izmej nežrebic, ki so se prignale k žrebcu, le 34% jih imelo žrebeta, dočim je izmej 482 žrebic imelo jih žrebeta 50%. Leta 1888 je pa 39% nežrebic in izmej 758 žrebic 53% jih imelo žrebeta. Povprečni odstotek je bil 1878. leta 37% (1877. leta celo samo 31%) in 1889. leta se je že povekšal na 47%, najbolj zaradi tega, ker so se pravilneje rabile kobile za pleme. Če se v Oldenburgu govori o 80%, čisto je naravno, ker ondi skoro ni kobile, ki bi se od tretjega leta redno ne rabila za pleme.

To seveda pri nas ni toliko mogoče, ker se redkokedaj kaka kobila rabi samo za pleme, a vsekakor bi se našlo več gospodarjev, ki bi se držali rednega plemenjenja, ter bi jelo pojemati tako imenovano divje plemenjenje. Zaradi tega bodemo morali biti zadovoljni z manjšim odstotkom žrebet. Toda treba bode delati na to, da ne bodemo tolikrat zastonj puščali žrebcev. To se bode pa doseglo, če bodo gospodarji sami bolje vedeli, kaj pospešuje ali ovira odploditev. Našli bodo, da se skoro vse triletne kobile neki čas gonijo. Če je kobila telesno čvrsta, tako da je že za lahko vožnjo, in če je sploh taka, kakeršna mora biti dobra plemenska kobila, kaže jo vsekakor gnati k žrebcu. Štiriletna bo že imela žrebe, kateremu se bode kmalu videlo, če je vsa taka, kakeršna mora biti dobra plemenska kobila. Če je prvo žrebe tudi slabo, vedeti treba, da bi najbrž tudi bilo slabo, ako bi jo bili pozneje gnali k žrebcu. Navadno bode dobra plemenska kobila taka kobila, katera ima vselej dosti mleka, in gotovo odgoji lepša žrebeta, nego če ima v dvanajstem letu prvo žrebe.

Kaj vse zahtevajo mnogi konjerejci od svojih kobil, kar se ne strinja s prirodo! Le malo kobil rabijo mladih za pleme in še manj gledajo na to, če so dobre, in pa na to, kdaj je pravi čas gnati kobilo k žrebcu. Naravna posledica je, da ne dosežemo povoljnih uspehov. Ko bi pri ovčarstvu in govedarstvu tako površno ravnali, ti

dve stroki gospodarstva bi se niti ne obranili. Konjerejci zvračajo krivdo na žrebca, če pri nas le s težavo dosežejo 40% žrebet, dočim jih je v Oldenburgu po 80%, seveda laže je krivdo zvračati na žrebca, nogo pa sam na vse potrebno gledati. Še celo, kadar kobila zvrže, mislijo, da je kriv plemenski žrebec.

Računiti mora znati kmetovalec. Kako pa more bolje ukoristiti mlado kobilo, ki uže tako ni še za vsako delo, nego da od nje izredi žrebe, naj bode že tri ali štiri leta stara, to je vse enako.

Če sem svetoval, naj se gonijo k žrebcu triletne kobile, velja to le za one konjerejce, ki umejo žrebeta tako rediti, da se normalno razvijajo, in vedo, kaka mora biti dobra plemenska kobila. Če se gonijo k žrebcu triletne kobile, ki se niso še dovolj razvile ter so preslabe in prelahke, bodo le trpele, če se ubrejijo, posebno pa če se rabijo za pretežka dela.

Torej je tudi tukaj najbolj do tega, da se vsa stvar prav presodi in zvrši, čemur se konjerejec mora priučiti.

Koristi od zgodnje porabe za pleme in za delo je mogoče imeti le, če kobile pametno vzrejamo in za nje dobro skrbimo, drugače je gotova škoda. Te vrstice naj nikogar ne zavedejo, da bi napačno delal, in nihče naj danih navodov napak ne umeje.

Razne reči.

* **Kako skrbimo za perutnino po zimi,** od tega je mnogo zavisno, kako bode uspevala po leti. Če mora perutnina po zimi prezebati ali pa prebivati po temnih, mrzlih in nesnažnih hlevih, trpi toliko, da se težko po leti opomore. Tudi se mora po zimi perutnini dajati več in boljše hrane. Kakor druzim živalim, mora se tudi perutnini skrbeti za dobro pitno vodo, ker žeja živali ravno tako muči, kakor glad. Ko bi kokošim zmrznili grebeni in noge, naj se zmrzli deli drgnejo s snegom ali pa ž njim obože. Potem naj se izpirajo z galunovo raztopino (1 gram na 30 gramov vode.) Nazadnje naj se zelo utró z vazelinom ali laškim oljem. Ozebline na nogah se tudi najprej s snegom ali mrzlo vodo drgnejo, potem pa dobro namažejo z raztopino peklenskega kamena (1 : 20 do 30), ali se pa otekli deli drgnejo z malo zmočenim rogom peklenskega kamena.

* **Da poljsko orodje ne zrjavi,** prevleče se s špehom in smolo. 3 dele špeha in 1 del smole se vkupe stopi, in orodje prevleče s to zmesjo s četjo ali cunjo. Na ta način se obvaruje vsako železno ali jekleno orodje.

* **Kako preženemo živini uši?** Mnoga sredstva, ki se priporočajo za preganjanje uši, niso brez nevarnosti, posebno ona ne, v katerih je živo srebro. Popolnoma neškodljivo in poleg tega še po ceni je umivanje z vodo, v kateri se je kuhal krompir. Pravije, da pomaga, če živinče le edenkrat umijemo s krompirjevko, vendar jo je bolje večkrat, da pogine tudi zalega. Tudi proti krastam neki pomaga ta pripomoček. Solanin, ki je v krompirji in preide v vodo, baje tako zelo vpliva.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 110. Posestnik v tukajšnji občini ima junčka, ki mu je uže skoraj štiri tedne otekel jezik ter se ves ta čas tudi slini. Kaj je temu vzrok in kako se da to odpraviti? (J. N. na D.)

Odgovor: Otekli jezik in slinjenje oboje očitno kaže da bolezen izvira od pokvarjenega sena. Plesnivo in zaduhlo ter slabo zhranjeno seno provzroči opisano bolezen. Treba le krmo menjati, kar je zlasti sedaj lahko, in bolezen preide sama od sebe. Berite članek o plesnivi krmi v 21. št. letošnjih „Novic“ na strani 162.

Vprašanje 111. Tu na Dolenjskem blizu Toplic imamo veliko malovrednih košenic. Po njih raste le resa, mah, mleček in nekaj druge malovredne mrve. Zemlja je nerodovitna. Radi bi popravili te košenice. Katere trave naj li sejemo, kje bi jih najceneje dobili in kedaj naj jih sejemo? Kraji so hribovski in kameniti. (J. S. v K.)

Odgovor: Ni je tako slabe zemlje, da bi se ne dala zboljšati, in prav je, ako se tudi po vaših krajih vzdramite ter izkušate svoja zemljišča izboljšati. Zemlja vaših košenic morda ni tako slaba, ali vsaj ni bila, kakor vi menite, le slabo gospodarstvo jo je naredilo slabo in jo še vedno dela slabšo. Ako svoje njive slabo obdelate in še slabše pognojite, veste sami, da vam ne bodo kaj prida rodile. Takisto je pa tudi s košenicami. Vse gospodarstvo po teh košenicah obstoji v tem, da borno travo enkrat pokosite in, če še kaj ostane, pa do čistega popasete. Kakor žito na polji ne more iz ničesar vzrasti, ampak potrebuje gnoja, tako je tudi s travo. Na stotine let kose in pasejo po takih košenicah, da bi pa zemlji kedaj kaj vrnili, na to pa nihče ne misli. Pričnite košenice primerno obdelovati, in kmalu se vam bode obilo poplačal vaš trud. Res je, da to ni mogoče nagloma, ali v nekoliko letih lahko veliko dosežete. Najprvo odpravite kolikor mogoče kamenje. Za vzgled vam bodi pridni Kraševec. Vse kamenje, ki se da dvigniti, znosite na kupe ali pa naredite iz njega suhe zidove, ki so ob enem najboljši plotovi. Malovredno grmičevje posekajte ter požgite, pepel pa skrbno potresite po rušinah. Če je svet primeren, prevlecite križem prav dobro košenico z brano, če pa to ni mogoče, zvršite to delo z železnimi grabljami. Tudi pognojiti morate košenice, brez gnoja bode vse delo zastonj. Gnoja vam seveda še za njive primanjkuje, kje ga torej vzeti za košenice? Le malo pridnosti, pa ga doboste. Delajte mešanec ali kompost, t. j. zbirajte prav pridno vse odpadke, smeti, pepel, apno itd., strgajte blato s cest in polivajte to šaro z gnojnico, tako narejene kupe večkrat premečite; in dobili bodete toliko izvrstnega gnoja, da se bodete sami čudili, koliko ste prej zametali. Pazite na svojem gno-

jišči na gnojnico; po zimi, kadar ni drugega dela, pa je vozite na košenice. Vsak sod gnojnice dal vam bode cent sena. Ako bodete tako ravnali, izginil bode z vaših košenic kmalu ničvredni plevel, in sama od sebe pričela bode rasti dobra krma. Ako hočete še kaj več narediti, lahko košenice tudi obsejete. Pomladi, kadar ste jih z brano prevlekli ali z grabljami razpraskali ter na kupe zvozili potrgani mah (katerega lahko za nastil porabite), potresite po njih seneni drobiž, to je tisto, kar se pod senom nabere drobiža in prahu, in tako bodete zasejali prav ceno mnogovrstne trave in detelje. Obdelajte tako vsako leto vsaj en del košenic, in v nekaterih letih jih na ta način lahko izpremenite v prav dobre senožeti.

Vprašanje 112. Imam primeren kraj, katerega bi rad zasadil s kostanjevim drevjem, ki ga mislim vzgojiti iz semena. Kako naj shranim seme, da ostane do pomladi kalivo? (J. S. v K.)

Odgovor: Shranite jeseni kostanj, pomešan s peskom, v zaboj ter ga denite v klet ali hram. Kadar je pomladi sejati, nesite zaboj na mesto, kjer mislite kostanj saditi. Tam odprite zaboj in posadite kostanje v dobro zrahljan svet v majhne jamice. Kostanj je pa v zaboji uže vzkalil, zato ga varno jemljite iz njega, poščipajte mu nekoliko koreninice in vsadite ga tako v jamice, da korenine mole navzdol. Potem zaspite z dobro, rahlo prstjo in pritisnite nanj od vseh strani zemljo.

Vprašanje 113. Kako naj ubranim mravljincom laziti po drevji, zlasti po cepičih? (S. J. v K.)

Odgovor: Mravljinci niso drevji prav nič škodljivi, oni le koristijo, ker jedo druge škodljive mrčese, zlasti listne uši. Ako jih pa uže hočete pregnati, zakopljite pod drevo v mravljišče smrdečo ribo, katere smrad mravljince gotovo prežene.

Vprašanje 114. Ali uže prideluje kedo pri nas na Slovenskem deteljo z imenom „Bokhara-Riesen-Honig-Klee“ in kako prospeva? Ernest Lange (Meperwiese, Bez. Stettin) je uže dlje časa ponuja ter jo hvali, da daje prvo leto 3—4, drugo leto pa 5—6 košenj. (Fr. J. v Š. pri J.)

Odgovor: Da bi kedo pri nas to deteljo prideloval, nam ni znano. Morda dobimo vsled Vašega vprašanja kako poročilo. Spominjamo se pa, da smo brali oceno te rastline v nekem nemškem gospodarskem listu, ki pravi, da je pridelek res obilen, če je zemlja in podnebje ugodno, da pa je seno za živino slabo užitno, da ga nerada ali sploh ne je, ker so štible debele, trde in olesenele.

Vprašanje 115. Kako se je obnesel lani v Avstriji trs „Cissus Mexicana“? Se li da pri nas na prostem vzgojevati? (Fr. J. v Š. pri J,)

Odgovor: Dosedaj nismo o uspevanji te trte še nobenih poročil brali. O vzgoji njeni pa je čitati v 7. številki letošnjih „Novic“ na strani 50.

Vprašanje 116. Vsled česa so po naših vinogradih trtne korenine vse nagnile, posebno sesalke? (Fr. J. v Š. pri J. na Štajarskem.)

Odgovor: Gnilobo korenin povzroči trtna uš ali pa plesen. Plesnoba se najrajša pokaže tam, koder je spodnja plast zemlje mokrotna. Izpoznati pa je vlažnost po tem, če ima trta bolj bledo listje in če ondukaj rasto posebne rastline, ki so prikladne taki močvirni zemlji, na pr. lapuh in dr. Pomoč proti temu je primerno usuševanje z zaprtimi ali odprtimi jarki.

Vprašanje 117. Na kakšno podlogo se cepijo nešplje? (Fr. J. v Š.)

Odgovor: Ako imate kako posebno nešpljo, lahko jo cepite na navadno nešpljo, vzgojeno iz semena, ali pa na belo trnje. Belo trnje je navadna podloga za vse vrste nešpelj, katerih i tako ni veliko.

Vprašanje 118. Od česa postanejo kokoši vodenične in kako jih zdraviti? (Fr. J. v Š.)

Odgovor: O kokošji vodenici nismo še nikdar ničesar slišali in ničesar brali. Bolezen, katero napačno imenujete vodenico, mora biti kaj drugega. Popišite jo natančneje, in odgovoriti Vam hočemo v prihodnjem listu.

Vprašanje 119. Tod pri nas se je pokazala strupena rosa po trtah precej, kadar so ozelenele, ter se neverjetno hitro širi. Ali kaže precej škropiti ali ne? (J. V. v Stružniku.)

Odgovor: Ako precej škropite, ne bode nič škodilo, še prav bode. To pa, kar imate Vi za strupeno roso in kar se zlasti letos po Dolenjskem močno prikazuje, pa ni strupena rosa, ampak veče ali manjše plesnu podobne lise po spodnji plati listja, katere provzroča neka zelo majhna žival, ki jo imenujemo pršico ali grinjo. Ta žival je po zimi v popih, spomladi pa se precej, kadar trta ozeleni, zaje v liste ter naredi po njih spodnji, plati belkaste, kosmate lise. Ker se je letos prav zelo pokazala, zato splošno mislijo, da je to peronospora. Peronospora ali strupena rosa se v Vipavski dolini, ki je dokaj toplejša od Dolenjske, nikdar ni pred junijem pokazala, zato je čisto gotovo, da strupene rose na Dolenjskem letos ni še opazovati.

(Konec prih.)

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

172.

Roža pri starodavnih Grkih in Rimcih.

Rožo, to najlepšo cvetlico, srečamo prvi pot v najlepšem razvoju in oskrbi pri onem narodu, pri katerem je poznala prva klica vseh naših znanostij in umetnostij.

V Grškej so namreč vzgajali rožo uže od starodavnih časov. Pravljica pripoveda, da je roža pognala na morskej obali, kedar se je iz morja vzdignila božica lepote, in zato je ona bila posvečena samej božici in njenemu sinu Erosu. V Homerovih pesnih ne spominja se roža sama, pač pa rožno olje. Anakreon opeva v svojih odah rožo kot kraljico vseh cvetlic, prav tako jo slave vsi ostali pesniki. Največ in najlepših rož je cvelo na Rodu, in na rodskih novcih nahajamo rožo. Herodot popisuje prekrasne rožne vrtove kralja Mida v Macedoniji. Teofrastovi spisi so prvi botaniški spisi, kateri so se nam ohranili, in v njih je popisana roža in nje vzgoj tako točno, da temu popisu ne morejo tudi današnji botaniki, nič znatnejšega dodati. Sodeč po nekaterih podatkih vidi se nam, da je vrtna roža, ali vsaj katera plemenitejša sovrstica došla v Grško s severa preko Tesalije, Macedonije in Tracije, po katerem potu je pred kot ne prišel tudi trs v Grško. Južno pod Balkanom v sedanjej Bolgarskej nahajamo še danes dražestnih vrtov, po katerih raste množina rož.

Starodavni Rimci so ljubili cvetlice prav pretirano, in med vsemi jim je najljubša bila roža. Ni ga primera nikjer v povesti, da bi se s katero cvetlico toliko razkošje uganjalo, kakor so to delali Rimci z rožami. Vsak letni dvorec je moral imeti svoje rožne grede, in na mnogih mestih so uredili posebne rožne vrtove, zvali so jih „rosaria.“ Rimcem so se priljubile rože na toliko, da niso mogli brez njih biti tudi po zimi ne, in zato so dovažali polne brodove rož z Egipta, da so se ž njimi tudi po zimi lepotičiti mogli. Kmalu so izumeli Rimci nekake steklene hišice, in so v njih vzgajali razne cvetlice, zlasti rože, da so jim tudi po zimi cvele. Kot značajno znamenje velikega razkošja za cesarske dobe spominjajo tadanji pisci, da sedaj imajo po letu led, a po zimi rože. Columella omenja, da po rimskih vrtovih imajo posebne prostore, na katerih vzgajajo pozne rože, in Martial omenja steklenih vrtov ter veli, da ob Tiberi tudi po zimi ne cvete manj rož kakor ob Nilu, samo da tu umetnost cvetlice sili, a ondi priroda. Plinij omenja uže 11 raznih vrst, ki so jih Rimci vzgajali, in rimski pesniki so najbolje slavili rože s Paestuma, katere so dvakrat na leto cvele.

Niso bili pa edini pesniki, kateri so rožo opevali in slavili, ona je nahajala v vsem društvenem življenju pri vsakej priliki najdostojnejše mesto. Rože niso pozabili pri nobenej slavnosti, niti pri bogoslužju, niti pri tožnih slovesnostih. Zdi se nam, da v starem veku niso cvetlic v šope povezavali, temveč da so jih le v vence pleli. Znamo, da so uže v starodavnej Grškej bili venci v modi, in da povijanja vencev v Atenah za časa Aristofanovega niso smatrali kot rokodelstvo, temveč kot umetnost. Ta navada se je razširila tudi po Rimu, in tu ni bilo slovesnosti brez rožnih vencev. Kedar je Rimec šel na svečano gostbo, namazal si je lase z rožnim oljem, in na glavo je položil rožen venec. To pa so delali zato, ker so mislili, da se ob rožnej vonjavi človek ne more opiti. Ker pa so rože pretežke, začeli so pozneje samo peresa rožna nabirati na niti, in s takimi venci so si krasili čelo, vrat in roke. Vrče, iz katerih so pri svečanih gostbah vino pili, obvijali so z rožami in tudi mize so bile z rožami posute. Podove so posipali z rožami, da je človek po rožah hodil, in prav tako so jih devali v podzglavne blazine, da so na rožah spali. Za Kleopatro se pripoveda, da je pod v dvorani nasula z rožami na meter visoko, in preko njih je dala razpeti mrežo, da se je lahko in mehko hodilo. Za eno samo gostbo je potrosila do 3000 for. zgolj za rože. Cesar Neron je odštel nek pot tono zlata za rože, ki jih je dal po zimi z Aleksandrije za eno gostbo pripeljati. Cesar Heliogabal pa je spustil nek pot s stropa celo točo rož, solnčnic in vijolic, da so se v cvetlicah podušili mnogi gostje, kateri niso dosta zgodaj pobegnili.

Starodavni Rimci so jemali rože tudi v kuhinjo. Imamo še dandanes raznih popisov, kako so rimske kuharice pojedine jedi z rožami prirejale. Pretirano to razkošje z rožami je morda vzrok, da današnje Rimljanke ne morejo prenašati rožnega duha. Starodavni Rimci niso jemali rož samo za svečanosti in za jedi, temveč tudi za bogoslužje. Živali, katere so bogovom kot žrtve prinašali, venčali so z rožami, prav tako je dobil venec tudi kip boga ali božice, kateremu so žrtvovali, pa tudi svečenik je glavo z rožami obvil, kedar je žrtvo na žrtvenik polagal. Nevesta je dobila na glavo rožen venec, in preko venca so razpeli rožasto tančico. Kedar se je zmagonosni vodja z boja vračal v Rim, posuli so mu ves pot z rožami, a vojnike so s cvetlicami olepotičili. Scipio Afriški starejši je naložil, da imajo vojnike osme legije ščite svoje z rožami olepotičiti, ker so prvi prodrli v kartaginski tabor. Ob vojskinem času so smeli v Rimu še le potem rožne vence nositi, kedar je bila vojska srečno skončana, zakaj roža je bila znak veselja. Kedar je trajala druga punska vojska, in je država bila v velikej nevarnosti, bil je nek trgovec v Rimu tako nepreviden, da je izšel na balkon svoje hiše z rožnim vencem na glavi. Državna oblast ga je dala koj zapreti in imela toliko časa zaprtega, dokler se ni vojska skončala.

V Rimu je postala roža tudi znak molčečnosti. Kedar so pri gostbi spustili na mizo rožo, pomenilo je to, da nobeden ne bode razglasil onega, kar je na gostbi slišal. Od takrat imamo navado reči: „To ti zaupam sub rosa, to je, da o tem nikomur ne črhneš.“

Kakor v naših narodnih pesnih mrtvece z rožami lepotičimo, tako so tudi uže v starodavnem času mrtvece z rožami na drugi svet pošiljali. Kedar roža ocvete, pogine tudi njena lepota, in zato je ona bila oznakom ne samo lepote in sreče, temveč tudi spremenljivosti in nestalnosti. Mrtveca so mazilili z rožnim oljem, in nosilcem so ovenčali glave z rožami. Pa tudi samo grmado, na katerej so truplo sežgali, olepotičili so z rožami. Na grobove pokojnikov so polagali vence in sadili rože. V Italiji so našli stare napise na pločah, katere omenjajo

oporoke pokojnikove, da na grobu rož ne sme nikdar zmanjkati. Antonij je nekda prosil Kleopatro, naj mu grob z ročami posiplje. Dan 11. maja je bil v Rimu posvečen rožam. Na ta dan so grobove dragih pokojnikov z novimi venci olepotičili, in nadgrobne spomenike z rožnim oljem pokropili.

Pozneje so navaljivale čete divjih plemen v zemlje, katere so slovele z znanostjo in umetnostjo, in so uničile vse pridobitve prejšnjih časov. Propali so tudi krasni rožni vrtovi, s katerimi se je doslej rimska država ponašala. Glasoviti rožnjaki okoli Paestuma so propali za vselaj, ker se je plodna okolica spremenila v močvirno pustinjo. (Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Iz državnega zbora.

Budgetna razprava 1890.

Govor poslanca Šukljeja

v državnem zboru dne 19. aprila 1890.

(Konec.)

Ko je včeraj gosp. poslanec dr. Steinwender zgradil pravi Eifflov stolp fraz, trdeč, da vsako spravo za Koroško zavrača kot prelomljenje miru, kaj je voditelj levice odgovoril na to? Nič druzega, kakor da je potrdil solidarnost Nemcev in da Nemci na Češkem hočejo podpirati vsako narodno željo, toraj tudi to, katero je izrazil dr. Steinwender.

Vprašam pa voditelja levice: ali misli na ta način doseči svoje namene? On trdi, da hoče doseči narodni mir v Avstriji ter vse moči naše države porabiti za velike socijalno-politične naloge.

Ali pa bode na ta način dosegel te namene! Gospoda! V tem se moti! Tudi mi smo rasli v zadnjih letih; tudi mi smo se ojačili. In če tudi nemškemu narodu prištevajo te in one prednosti, a to prednost imamo, da moramo več trpeti za svojo narodno stvar, kakor naš nemški sosed. (Poslanec Salášek: Ker smo se učili!) Miru na ta način poslanec pl. Plener ne bode dosegel; on bode one narodne prepire, katere z vso pravico obžaluje, utrdil ter sovraštvo med avstrijskimi narodi naredil kot stalno zlo.

S tem bi mogel končati. Ne vem, kako visoko me ceni gospod poslanec dr. Steinwender; ali me meri z istim merilom, kakor je včeraj gosp. poslanca dr. Gregorca, ali tudi mene prišteva onim „resnejšim slovenskim politikom“, ki mu delajo nekaj skrbij? Bodi, kakor drago; opomniti le hočem, da, odkar se pečam s politiko, premišljam o resnici stavka, karerega je včeraj izgovoril g. finančni minister, da namreč v politiki ne odločuje formalna politika. Politična vprašanja se ne rešujejo, kakor logičnih sklepov oblike. Logično smemo tudi mi zahtevati ono pravico, kakor se je dovolila nemški manjšini na Češkem. (Dobro! na desnici.) Toda, gospoda, mi Vam ne storimo tega veselja, ne gremo tako daleč; mi ne zahtevamo tacih izjem. Vem, da se v politiki ne sme delati po šabloni. Priznam raznoterost razmer in ne poganjam se za zahteve, ki so same na sebi logične, pravične, za katere pa imamo premalo moči.

Rečem pa le: Vlada ne sme posnemati dogodkov na Češkem, temveč delati v njihovem duhu. (Dobro! Dobro! na desnici.)

Zahteve, katere smo stavili minolo leto, so vladi znane; tudi zbornici niso neznane. Tudi nimam povoda, da bi zvišal naše zahteve, ker so Nemci na Češkem več dobili. Ostanem pri naših zahtevah. Toda pričakujem od vlade, katero smo doslej zvesto in pošteno podpirali, da tudi uresniči te zahteve (Dobro! na desnici); pričakujem tudi od zmernejših Nemcev, da bodo naposled spoznali naše pravične zahteve. Mi ne žalimo tuje pravice, ne stavimo zahtev, ki se ne bi strinjale z interesi tega naroda. Gospoda! Živimo v čudnem času. Ta duh časa je pojem države napolnil z novo vsebino in državno oblast razširil v nepregledno daljavo.

Vedno rastó zahteve, katere stavi država do posameznikov in narodov, na katerih sloni. Te zahteve pa se bodo le tedaj prostovoljno in z veseljem uresničevale, ako državno oblast navdaje in prešinja ideja pravičnosti.

Ali bode visoka vlada priznala to stališče in postopala po teh načelih? Imeli smo žalostne skušnje zadnja desetletja, vendar pa naravnost ne zanikam tega vprašanja.

Zato bodem glasoval, da preidemo v nadrobno razpravo, in isto priporočam visoki zbornici. (Živahna pohvala na desnici. — Govorniku častitajo.)

Iz letošnjih delegacij.

Minulo soboto dne 7. junija sprejete ste bile pri cesarju obe delegacije v Budimu in sicer na Ogerskem kot gost avstrijska prva.

Avstrijska delegacija izvolila si je za predsednika letos kneza Jurija Czartoriskija (levičarji glasovali so za Chlumecky-ja, ki je pa ostal v manjšini.)

Glavna naloga predsednikova je nagovor na cesarja pri sprejemu delegacije, predsedovanje v sejah delegacije je stvar formalnosti. Govor pred cesarjem pa ima političen pomen in je sostava njegova v avstrijski delegaciji prepuščena po vsem osebi izvoljenca, in zato si delegacija svojega predsednika vedno izbira izmed členov večine. Videti je, da so levičarji letos računali s tem, da pri izvolitvi predsednika Čehov še ne bode navzočih in da bi bilo tako mogoče po zvijači in takem naklučji na častno mesto predsednikovo povzdigniti Chlumecki-ja, kar je pa spodletelo.

Ogri imajo v delegacijah že dalj časa grofa L. Tiszo za predsednika, to da tam je vpeljana navada, da predsednik svoj nagovor do cesarja pred sprejemom naznani članom delegacije v zaupnem razgovoru.

Govor kneza Czartoriski-ja obsega 5 točk namreč: v 1. spoštljivi pozdrav, v 2. obljuba marljivega pretresavanja predlogov vladnih z pripravnostjo, vse privoliti, kar zahteva moč in obramba države, na drugi strani pa ne pozabiti, da je naloga države svoje gospodarstvo ohraniti v redu in enakotežji v povzdigo poljedelstva, trgovine, rokodelstva umetnosti in znanosti.

Tretja točka naglaša vrednost in pomen ohranjenja miru. Zadnja dva odstavka veljata cesarju in se glasita.

„V Vašem c. in kr. Veličanstvu uvidevamo pokrovitelja politike, katera obeta in jamči mir, v Vašem Veličanstvu pokrovitelja pravice, prostosti, blagostanja vseh pod Vašim žezlom združenih kraljestev in dežel, v Vašem Veličanstvu vladarja, čegar vpliv v svetu knezov in narodov je toliko večji, ker se ne opera samo na dobro vredjeno moč vojaštva, temveč tudi na ljubezen, častenje in hvaležnost narodov.

Polni teh čutil obračamo se do Boga vsegamočnega s prošnjo, naj podeli Vašega Veličanstva življenju svoje milostivo varstvo. Vašega Veličanstva požrtovalnemu delovanju svoj bogat blagoslov!“ Bistveno podoben bil je nagovor predsednika ogerske delegacije, samo, da je rabil mesto Boga, „božjo previdnost“. Prestolni odgovor cesarjev bil je primeren nagovoroma.

V prvem stavku izreka odkritosrčno zadostenje za izraženo vdanost.

Drug odstavek se glasi:

„V splošnem političnem položaju in v razmerah bliže nas dotikajočih balkanskih dežel v zadnjem letu ni nastala bistvena prememba.

Prijateljske razmere, v katerih smo z vsemi državami, potrjujejo me v nadi, da se nam blagri miru tudi dalje še ostanejo ohranjeni.

V krepkim sestanku, z našimi zavezniki in v zauplivem sodelovanji za skupni namen ohranjenja miru, uvidevam tudi za prihodnost že potrjeno poroštvo in zavarovanje mojega prizadevanja obrnjenega na blagostanje in napredek mojih narodov.“

Dalje omenja prestolni govor razvoja vojne moči, Bosne in kliče konečno delegatom dobro došli.

Skupni proračun

kaže

A. Potrebščine

1.) Za ministerstvo unanjih zadev	4,861.100	gld.
2.) Vojno ministerstvo	128,634.817	„
3.) Skupno finančno ministerstvo	172.510	„
4.) Pokojnine	2,011.610	„
5.) Računsko nadzorovanje . .	126.710	„
Potrebščine skupaj	135,634.237	gld.
B. Pokritje	2,708.350	„
Preostaja	132,925.887	gld.
Dalje se odbijejo od te potrebščine skupni carinski dohodki čistih .	40,669.500	„
ter se kaže potrebščina	92,256.387	gld.

od katerih zadevata pred vsem 2%

Ogersko za vojno pokrajno z . . .	gld. 1,845.127·74	
od ostanka	gld. 90,411.259·26	
pa zadeva Avstrijsko 70% z . . .	„ 63,287.881·48	
Ogersko pa 30% z	„ 27,123.377·78	

Med temi znašajo izredna vojniška potrebščina proračunjena je tako:

1.) Za Bosno in Hercegovino . .	gld.	4,365.000
2.) Za drugo vojno	„	14,450.432
3.) Za mornarico	„	1,860.500

Minuli ponedeljek zboroval je budgetni odsek avstrijske delegacije in minister unanjih zadev grof Kalnoky pojasneval je splošni položaj rekoč, da je splošno teženje in podlaga avstrijske politike ostalo nespremenjeno. Te podlage operajoče se na sredno evropejsko zvezo se niso nič spremenile, temveč še celo poglobile, pojasnile in ojačile. K temu pripomogla je poglavito oseba zelo nadarjenega, odločno postopajočega vladarja Nemškega. Sprememba osebe nemškega državnega kanclerja ni pouzročila nikakoršnih zmešnjav. Razmere z drugimi državami so popolnoma zadovolilne. Upanje je, da se vprašanja, ako bi nastale, rešijo v skupnem soglasji. Tudi razmere balkanskih dežel, ki se Avstrije bolj tikajo, ostale so nespremenjene.

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — Matice slovenske računi za 25. društveno dobo, ki se ravnokar razpošiljajo, kažejo za minulo leto 1890. sledeče številke:

1.) Dohodki Matični znašali so minulo leto:

a) v gotovini	gld.	9.681·66 ½
b) v obligacijah	„	10.499·75
2.) Stroški so znašali	„	7.551·22 ½
tako, da je razun obligacij preostalo gotovine	gld.	2.130·44

Proračun za leto 1891. kaže:

1.) dohodkov	gld.	7.085·90
2.) stroškov	„	6.528·68
preostanka . . .	gld.	557·21

Izkaz. premoženja koncem l. 1889. kaže:

a) gotovine 130 gld. 44 kr. v hranilnici 2000 gld., v obligacijah 10499 gld. 75 kr. skupaj	gld.	12.630·19
b) ibtab. kapital	„	6.000·—
c) vrednost hiše	„	29.400·—
d) vrednost inventarja	„	450·—
e) zaloga knjig	„	3.000·—
f) čisti zastanki	„	428·34
skupaj . . .	gld.	51.908·53

Račun ptujega premoženja v matičnem oskrbovanji kaže:

a) Jurčič-Tomšič-eva ustanova za literalne namene 2629 gld. 30 kr.

d) Dr. E. H. Costov spomenik 1252 gld. 21 kr.

Dalje shranjuje Matični odbor *a)* za odbor ljubljanske čitalnice sreberno rento nom. vrednosti 1000 gld. *b)* Za dr. vit. J. Bleiweisov spominek hran. knjižico vrednosti 2491 gld. 35 kr.

Ves račun kaže nam lep red, ki vlada pri gospodarstvu Matice slovenske, za kar odbor zasluži vso pohvalo, izrekoma pa njen blagajnik; izmed ptujega premoženja, katero oskrbuje in spravlja odbor, pa nas opominja mala svota nabrana za dr. Bleiweis-ov spominek, koliko dolguje še narod v ta namen, da ne bode najbolj zaslužen naš vodja Bleiweis zopet čakal desetletja in še več, preden mu narod postavi primeren spominek hvaležnosti. Naj bi ne minula nobena narodna svečanost, da bi se narod ne spominjal svojega vodje z nabero primerne denarne svote za njegov spominek!

— **Svetega rešnjega telesa dan** imeli smo tudi v Ljubljani in kolikor znano, daleč okrog krasno spomladansko vreme. Glavni sprevod šenklavški bil je veličasten, prevzvišeni knezoškof nosil je sv. rešnje telo v spremstvu duhovščine, državnih, deželnih in mestnih dostojanstvenikov in mnogobrojne množice mestnega ljudstva. Število gledalcev in posebno še gledalk, pa je neprimeroma mnogobrojnejše. Na kongresnem trgu med nunsko cerkvijo in gledališko razvalino, postavljeno je bilo vojaštvo, ki je kakor navadno, sprejelo tam blagoslov. Lepa navada in kinč teh sprevodov je, da se jih vdeležujejo belo oblečene mlade dekleta, večiroma birmanke. Sprevodov na kmetih in v ljubljanskih predmestjih vdeležujejo se tudi odrašene dekleta, in mlajše žene v lepi črni obleki in narodni peči, kar je lep kinč sprevodu in nam Slovencem v ponos. Tudi mestnemu sprevodu bilo bi v kinč, ako bi se ga vdeležilo večje število gospodičen in gospa, katere se pa, ne umemo prav zakaj, rajši skrivajo v goste vrste gledalcev. Star, skušen, moder mož nam je trdil, da odrašene dekleta, ki se stanovitno vdeležujejo tega lepega sprevoda, najpred deležne postanejo milosti 7. sv. zakramenta. Tudi sprevod frančiškanske fare minulo nedeljo vršil se je pri lepem vremenu in je bil sploh krasen, prava slika slovenskega cerkvenega praznika z mnogobrojnimi deležnicami v belih pečah in svitlih svilnatih rutah. Novo in za belo Ljubljano lepo je bilo, da so med sprevodom in popoludne v frančiškanski in trnovski fari pritrkavali zelo krasno vbrano.

— **Deželni zakonik** za vojvodino kranjsko, VII. kos z dne 6. junija t. l. objavlja: *a)* Razglas deželnega odbora vojvodine Kranjske o prenaredbi ustanov za vinarsko šolo na Grmu, z 10 ustanov po 120 gld. v 12 ustanov po 100 gld., in pa *b)* razglasilo c. kr. deželne vlade glede nekaterih prememb pri razdelitvi Kranjske v zdravstvene kroge.

— **Pri zgradbi kamniške železnice** išče podjetništvo takoj 200 delavcev; dobro znamenje, da se zgradba dovrši do jeseni.

— **Zgradba deželnega gledališča v Ljubljani** stori korak dalje s tem, da deželni odbor danes vloži prošnjo za dovolitev zgradbe pri pristojnem oblastvu.

— **Pogorišče starega gledališča v Ljubljani** razkopavajo že blizo dveh mesecev, pa ni videti, da bi se to delo dognalo pred 14 dnevi.

— **Letina na Kranjskem** se sedaj obeta večinoma dobra, le z Logatca poroča se, da črv zopet prizadeva škodo. Revščina po deželi pa je še vedno velika, mnogo rodbin nima ne živeža ne zaslužka in vedno še trkajo za pomoč pri deželnem odboru, izrekoma še prosijo in prošnje ponavljajo od zelo mnogih strani za semensko ajdo.

— **Ljubljanski mizarski delavci** ostavili so svoje delo in akoravno so mojstri izjavili, da nobenega delavca ne sprejmo več v delo, ako se ne vrne do minulega ponedeljka, se vendar nobeden ni oglasil, temveč štrajkujejo dalje. Bržčas so že pred obogateli.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja — Odkar so se pričele delegacije, postalo je tukaj tihejši, ako bi ne bilo v Praterju razstave, postalo bi bilo že celo poletno prazno. Tako pa prežvekavajo politične novice le še časniki z dolgočasno enoličnostjo. Pravijo, da se vlada resno peča s pripravami za dejansko združenje predkrajev z dunajskim mestom.

Budapešt. — Na drugem mestu današnjega lista popisujemo dogodbe v delegaciji in omenjamo tudi prve seje budgetnega odseka avstrijske delegacije, v kateri je grof Kalnoky razkladal sedanji politični položaj in naše razmere k sosednim državam. Posebno zanimiva je izjava ministrova, da je odstop Bismarkov ostal brez posledic na razmere v unanji politiki naši.

Pomenljivo je tudi to, kar je minister izjavil glede naših razmer z Srbsko, izrekoma ono, kar je izjavil za slučaj, ko bi sedanji dobrohotni nameni avstrijski, vsled srbske silovitosti, postali ji nasprotni.

Izmed onega, očemer se je cesar razgovarjal s posameznimi poslanci, je najbolj pomenljivo ono, kar je govoril z dr. Riegerjem. Cesar je rekel: „Češko ljudstvo je razburjeno vsled podpihavanja, to da uzroka za to ni, ker nihče ne namerava kratiti njegovih pravic. Nihče ne misli na to, in le želeti je, da se razburjeni duhovi zopet pomire in da se poravnava, katera je „državna potreba“ dožene. Ako ravno so težave velike, pa vendar pojde in mora iti.“ Riegerju je še cesar koj pri nagovoru rekel: „Teške dneve ste imeli zadni čas, toda Vaše postopanje v deželnem zboru je hvalevredno!“

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.